

Evoluția monedelor lumii din perspectivă antropologică

Prezentare și expoziție de monede

În cadrul *Taberei de antropologie cultural-creștină* de la Maliuc, voi prezenta astăzi, în fața dumneavoastră, o parte a colecției mele numismatice, cuprinzând un număr de monede adunate de-a lungul timpului.

Și pentru că am pronunțat cuvântul „numismatică”, vă voi spune întâi că el desemnează o disciplină istorică ce se ocupă cu studiul monedelor, sub toate aspectele lor: locul și timpul în care au fost bătute, materialul din care au fost confecționate, imaginile și inscripțiile de pe fețele lor, dimensiunile, greutatea și numărul de piese care au fost emise.

Orice monedă are o valoare nominală și una numismatică. Valoarea nominală este înscrisă pe ele, în mod explicit, la monedele actuale, moderne și la unele dintre cele medievale, dar nu și la cele antice, la acestea valoarea fiind dedusă indirect, după unele caracteristici ale monedei (metal, dimensiuni, greutate, diferite litere grecești care apar pe ea). În ceea ce privește valoarea numismatică a monedelor vechi, convertită apoi în bani actuali, aceasta se calculează după mai multe criterii, cele mai importante fiind: raritatea, vechimea, starea de conservare, materialul din care sunt fabricate, dimensiunile și frumusețea de ansamblu. Ordinea importanței acestor criterii este însă variabilă, ea depinzând de fiecare colecționar. Pentru mine, spre exemplu, cele mai importante sunt frumusețea, vechimea și dimensiunile. Evaluarea aproximativă (estimarea) monedelor este făcută de experți numismatici, dar, la vânzare, ea poate fi diferită, în funcție de cursul cererii și ofertei. Starea de conservare a monedelor este notată astăzi, după sistemul

american, cu următoarele simboluri: B = *Basal* (se poate distinge doar că este o monedă); P = *Poor* (se poate distinge despre ce monedă este vorba, prin detalii abia vizibile); FR = *Fair* (se poate distinge, prin suficiente detalii, despre ce monedă e vorba); AG = *About good* (inscripțiile se pot citi, dar nu în totalitate); G = *Good* (majoritatea elementelor sunt vizibile, dar sunt foarte uzate); VG = *Very good* (elementele de design sunt uzate, dar cadrul monedei este intact); F = *Fine* (majoritatea detaliilor lipsesc, dar elementele de design sunt complet vizibile); VF = *Very fine* (uzură ușoară spre moderată; detaliile minore lipsesc, dar cele majore sunt foarte clare); XF sau EF = *Extremely fine* (uzură ușoară doar în punctele înalte ale monedei); AUNC = *Almost uncirculated* (urme abia vizibile de uzură în punctele înalte ale monedei); UNC = *Uncirculated* (fără absolut nicio urmă de uzură).

Vă voi prezenta, în cele ce urmează, o scurtă istorie a apariției și evoluției monedelor. Primele monede propriu-zise se pare că au fost bătute în Asia mică, în regatul Lydiei, în secolul al VII-lea î. H., și erau confecționate dintr-un aliaj de aur și argint numit *electrum*. Motivul apariției monedelor a fost acela al intensificării schimburilor de mărfuri, într-un moment când trocul nu mai putea face față cerințelor pieței. La început, monedele erau simple, întrucâtva chiar primitive, ele corespunzând atât nivelului societății de atunci, cât și scopului pentru care au fost create, acela de valoare de schimb. Pe măsură ce societatea s-a rafinat, monedele au început și ele să îndeplinească, pe lângă funcția pragmatică inițială, de înlesnire a schimbului de mărfuri, și alte funcții, cum ar fi cea estetică, ori politică. În această a doua fază, cei care confecționau monedele au început să dea o importanță deosebită imaginilor gravate pe acestea, care, la început, erau mai simple, mai primitive.

În faza lor inițială, arhaică, pe monede erau reprezentate cel mai adesea diverse figuri de zeități zoomorfe, de ființe mitologice hibride om-animal, ori chiar de animale reale,enerate (sau numai foarte apreciate, din anumite motive) de oameni. Astfel, pe primele

monede grecești apăreau satiri (uneori alături de nimfe), ca simboluri ale fertilității, himere, gorgone, lei, tauri (ultimele două, reprezentări ale puterii), albine (animale foarte apreciate în societățile arhaice), vaci cu viței sugând la uger, capre, oi (toate simbolizând fertilitatea, abundența), cai, cerbi (probabil cu funcție estetică), caracatițe, șerpi etc. Toate aceste monede corespund unui stadiu arhaic al evoluției societății antice grecești, apropiat de cel totemic, anterior fabricării monedelor, dar ale cărui reminiscențe le-a influențat.

Următoarea fază a societății grecești antice a inclus și constituirea unei religii superioare, formată dintr-un panteon de zeițăți antropomorfe, care duceau, în Olimp, o existență asemănătoare cu aceea a oamenilor. Dintre zeițățile clasice ale Pantheonului grecesc, pe monedele din acea perioadă apar frecvent: Atena, Zeus, Apollo, Dionysos, Afrodita, Poseidon, Demeter, Persefona, Amfitrite, Asclepios. Apar, de asemenea, eroi mitologici, cel mai întâlnit fiind Heracles (Hercule), care este reprezentat mai ales pe tetradrahmele bătute în insula grecească Thasos. Această tetradrahmă a circulat mult și pe teritoriul Daciei, fiind chiar imitată de strămoșii noștri.

Mai târziu, unii dintre conducătorii politici ai statelor antice au considerat că baterea monedelor este un bun prilej pentru răspândirea gloriei lor, pentru a-și face mai bine cunoscută imaginea. Aceasta, deoarece monedele (mai ales cele grecești) aveau o mare răspândire, nu numai în țările în care erau bătute, ci și în altele cu care acestea aveau contacte economice. Astfel, au început să apară, pe aversul acestor monede, diverse figuri de regi, împărați, magistrați, consuli, guvernatori, ori dictatori, ai cetăților antice grecești, ai regatelor asiatice, ai Imperiului Persan, ai Republicii Romane și ai Imperiului Roman, ai Imperiului Macedonean și ai regatelor elenistice etc. Un mare număr de monede antice îl au pe avers pe Alexandru Macedon, iar altele pe Filip, tatăl acestuia. Foarte cunoscute sunt și monedele care îi reprezintă pe generalul macedonean Lisimah, ori pe regii seleucizi Antiochus I Soter, Antiochus al III-lea (cel Mare), Antiochus al IV-lea Epiphanes, Antiochus al VII-lea Sidetes, Antiochus al VIII-lea Grypos.

Trebuie precizat că toate statele și orașele grecești, atât cele de pe teritoriul actualei Grecii, cât și cele din coloniile pontice ori din Italia, au bătut propriile monede. Spre exemplu, în ceea ce ne interesează pe noi românii, prima monedă de pe teritoriul țării noastre este o monedă bătută în cetatea grecească Histria din Dobrogea, având reprezentate, pe avers, două chipuri de bărbați tineri gemeni, iar pe revers, un vultur ținând în gheare un delfin. Imaginea de pe revers era chiar stema cetății Histria.

În ceea ce privește monedele Romei antice, acestea se împart în: 1. monede republicane, cele mai multe reprezentând, pe avers, diverși consuli romani, iar pe revers renumita cvadrigă, carul antic de luptă cu două roți, tras de patru cai înhămați unul lângă altul, folosit de romani la cursele carelor de luptă. 2. monede imperiale, emise de diverșii împărați romani, având pe avers efigiile acestora, iar pe revers, zei romani (Victoria – zeița victoriei; Felicitas – zeița fericirii și a norocului; Aequitas – zeița dreptății; Marte – zeul războiului; Abundantia – zeița abundenței; Concordia – zeița înțelegerii și armoniei), eroi mitologici (mai ales Hercule), soldați ai țărilor cucerite, în poziție de supunere etc. Este interesant faptul că mulți împărați romani au bătut și monede pe care apar chipurile soțiilor lor, cea mai cunoscută dintre acestea fiind Iulia Domna, soția lui Septimiu Sever și mama împăraților romani Caracalla și Geta. Apariția soțiilor de împărați pe monede arată faptul că în Imperiul Roman femeile erau destul de puternice și influente.

În antichitatea târzie, au apărut monedele bizantine, în care împărații creștini ai Imperiului Roman de Răsărit sunt înfățișați aproape întotdeauna în veșminte asemănătoare celor eclesiastice ortodoxe, iar crucea, simbol creștin, este nelipsită din decor.

În perioada medievală, monedele europene îi înfățișează adesea pe regii sau pe principii diferitelor țări, care sunt însoțiți, pe revers, de stemele țărilor respective. În ceea ce privește aspectul monedelor, se poate observa, din punct de vedere estetic, un regres față de cele antice. Monedele din antichitate, mai ales tetradrahmele, dar și cele mai mici,

erau realizate la o înaltă ținută artistică, parcă după modelul celebrelor basoreliefuri grecești, opere ale renumiților sculptori Fidias și Praxiteles. Aproape toate au figurile în relief, și chiar în relief înalt, în ceea ce privește tetradrahmele. Unele dintre aceste monede sunt atât de frumoase, prin finețea liniilor, prin grațiozitatea și seninătatea chipurilor, încât par adevărate opere de artă. Spre deosebire de ele, monedele medievale sunt, în general, mai subțiri, cu figurile stilizate și fără imagini în relief. În plus, desenul este adesea neregulat, mai puțin fin, mai grosier. Stemele, în schimb, minuțioase și foarte bogate, au un farmec și un specific al lor, care te fac să-ți dai seama, când privești o astfel de monedă, că este una medievală.

În perioada modernă, monedele devin, în general, mai simple, designerii fiind mai puțin preocupați de partea lor estetică. Iar această direcție de realizare se accentuează la monedele din perioada contemporană, când se renunță, de asemenea, aproape în totalitate la metalele prețioase, aurul și argintul, în confecționarea lor. Argintul, cel puțin, era foarte mult folosit, în antichitate, la fabricarea monedelor, iar în perioada medievală, în proporție chiar și mai mare. În plus, în Evul Mediu, s-a folosit foarte mult și aurul, mai puțin întrebuințat în perioada antică. În perioada modernă, încă se folosea argintul, alături de aliaje de metale comune, care încep să înlocuiască metalele prețioase. Spre exemplu, în țara noastră, în timpul regelui Carol I, multe dintre monede sunt din argint, dar circulă și monede confecționate din aliaje.

În perioada actuală, așa cum am arătat, aproape toate monedele se fac din aliaje comune, cu excepția așa-numitelor monede jubiliare și de colecție, care se fabrică, de cele mai multe ori, din aur sau din argint pur. În plus, aceste din urmă monede sunt realizate prin cele mai avansate tehnici de batere, obținându-se fețe cu un luciu foarte puternic, așa-numitul luciu oglindă. Desenele și efigiile sunt foarte bine realizate, în ultimul timp și în culori, iar unele dintre monedele de ultimă generație au imprimate pe ele chiar și reproduceri după picturi celebre, de Leonardo da Vinci, Botticelli, Lucas Cranach,

Vermeer ș. a. În acest caz, pentru a imita mai bine tablourile respective, se renunță uneori la forma clasică, rotundă, a monedelor, acestea având formă dreptunghiulară. În plus, multe dintre monedele de colecție sunt puse în casete speciale, frumos lucrate, pentru a avea un aspect deosebit și pentru a fi mai bine păstrate. Aceasta, deoarece orice zgârietură, oricât de mică, le scade valoarea.

În continuare, vă voi prezenta în detaliu câteva monede din colecția mea, începând cu cele mai vechi și sfârșind cu cele actuale:

MONEDĂ TESSALIA

Moneda este din bronz, are diam. de 18 mm, 5,58 g, și a fost bătută în regiunea grecească Tessalia, în perioada 196-146 î. H. Are pe avers capul lui Apollo, iar pe revers, pe zeița Atena aruncând o suliță. Pe revers apare, de asemenea, cu caractere grecești, inscripția THESSA LON.

MONEDĂ AURELIAN (270 – 275)

Moneda este din bronz argintat, are diam. de 22 mm, 2,98 g, și prezintă pe avers bustul împăratului roman Aurelian, iar pe revers, un bărbat mergând, cu hlamida fluturând la spate, ținând în mâna stângă un bici.

MONEDĂ POLONEZO-LITUANIANĂ, SIGISMUND al III-lea VASA, TRIPLU GROS

Moneda este din argint, are diam. de 21 mm, 2,29 g, și a fost bătută în anul 1591 de Sigismund al III-lea Vasa, rege al Poloniei și Mare Duce al Lituaniei. Valoarea nominală este de 3 groși.

MONEDĂ SADAGURA, 1772

Moneda este din bronz, are diam. de 35 mm, 19,3 g, și a fost bătută în anul 1772, în orașul Sadagura, în apropiere de Cernăuți. Are, pe avers, stemele celor două

Principate Române, Muntenia și Moldova, iar sub steme, anul baterii. Pe revers, este înscrisă valoarea nominală de (o) para / 3 denghi, cu caractere chirilice.

Monedele Sadagura au fost făcute începând cu anul 1770, în timpul războiului ruso-turc (1768-1774), din bronzul provenit de la tunurile capturate de la turci. Au fost primele monede comune ambelor Principate Române. Cel care a inițiat baterea a fost mareșalul Piotr Rumianțev-Zadunaiski, comandantul trupelor de ocupație rusești în Moldova și Țara Românească, și care a luat totodată măsuri de organizare economică și fiscală a celor două Principate. Baterea monedelor amintite a fost parte a acestui plan.

MONEDĂ CAROL I, 1880

Moneda este din argint 90%, are diam. de 37mm, 25g, și pe avers, efigia lui Carol I, domnul României. Sub gâtul domnului, de-a lungul cercului perlat, apare numele gravorului,

KULLRICH. Pe revers, apare, sus, ROMÂNIA, iar în centru, stema țării. De o parte și de alta a stemei, este înscrisă valoarea nominală 5 L(ei), iar dedesubt, anul baterii, 1880.

MORGAN DOLLAR, 1890

Moneda este din Ag. 90%, are diam. de 38,1mm și 26,73 g. A fost bătută la monetăria din San Francisco, iar designul îi aparține lui George T. Morgan. Pe avers, apare capul unei femei, sub el, anul baterii, iar pe revers, stema USA. Deasupra stemei, apare deviza: *In God we trust* „Noi credem în Dumnezeu”, iar sub stemă este înscrisă valoarea nominală ONE DOLLAR.

KOROANĂ AUSTRO-UNGARIA, 1894

Moneda este din argint 83,5%, are diam. de 23 mm și 5 g. Pe avers apare, sus, coroana Austro-Ungariei, iar sub ea, valoarea nominală 1 (o koroană). Pe revers, este reprezentată efigia împăratului Franz Josef I. În legendă, este scris, în limba latină, FRANC(ISCUS) IOS(EPHUS) LD.G. IMP(ERATOR) AVSTR(IAE) REX BOH(EMIAE) GAL(ITIAE) ILL. ETC. ETAP. REX HVNG(ARIAE). În traducere: *Franz Josef, împărat al Austriei, rege al Boemiei, al Galiției, rege al Ungariei.*

MONEDĂ 5 BANI, 1955

Moneda este din bronz, are diam. de 20 mm și 2,4 g. Pe avers, este trecută valoarea nominală 5 bani și anul baterii, 1955. Pe revers, apare stema Republicii Populare Române.